

nak menedékje kell legyen, amikor vágja a gabonát, hogy ne ákasszon. Úgy kell a solló vágjon, mintha vízben járna." A hasas görbe sarlóval való aratáskor annak rándítása miatt az aratónak nagyobb erőt kell kifejtenie.

A szentgericei „Berki-féle“ menedékes sollót, amely egyébként a magyar sarlótípusnak felel meg,² különösen nagy előszeretettel vásárolták a Nyárad, meg a Maros vidékén, Torda környékén és idős Berki Dénes állítása szerint Csíkban is. Egy-egy nyáron a felesége 4–5000 sarlót vitt eladni s bejárta Torda, Lippa, Marosújvár, Marosvásárhely, Szászrégen, Medgyes, Aranyosgyéres, a Nyáradmente és Csík vásárait. A vásárokon árúját jobban kapkodták, mint a gyári sarlót (amelyeknek foga is akkora volt, mint egy zabszem) vagy mint a hasas sollót.

Ha a Szentgericén készült menedékes formájú sarló egy századnyi készítési idejét, valamint százezrekre menő tetemes mennyiségét nézzük, s azt, hogy e magyar formájú sarlót főképp a Székelyföld északnyugati peremvidékén (Székelykeresztúr–Nyáradvidéke—Marosvásárhely környéke, a Mezőség vonaláig) élő székelység megkedvelte, használatában általánosan magáévá tette, akkor bátran tekinthetjük e sarlóformát e peremvidéken élő székely nép fő sarlótípusának.

MOLNÁR ISTVÁN

Tótfalusi Kis Miklós verse. Családtörténeti kutatásaim közben akadtam rá a sárospataki kollégium könyvtárában Tótfalusi Kis Miklósnak egy latin üdvözlő versére, amelyet Musnai Mihálynak 1686-ban Leydában megjelent teológiai értekezése elé írt Tótfalusi, a tudós szerző nevével úgyve játékos, a vers 27 sorába 21 változatban szőtte bele a M u s n a i név hat betűjét.

Tudjuk, hogy Tótfalusi mint végzett teológus, a fogarasi mesteri állásból ment ki akadémiára azzal a szándékkal, hogy a könyvnyomtatáshoz szükséges ismereteket sajátítsa el, s majd idehaza szolgálja egyházát a magyar Biblia kiadásával.

Tótfalusi Amsterdamban rövid idő alatt elsajátította a könyvnyomtatáshoz szükséges összes ismereteket: a betűvésést, metszést, öntést, nyomtatást, s önálló műhelyt nyitván, olyan hírnévre tett szert, hogy régi mesterét elkerülve, tömegesen halmozták el rendelésekkel a legelőkelőbb cégek. Nagy jövedelméből már munkába vette a magyar Bibliának saját költségén való kiadását, miután látta, hogy a háborús viszonyok és üldöztetések miatt odahaza nem tudják azt kiadni. Nehány ezer példányban maga adja ki a teljes Bibliát, külön az Új-szövetséget és a Zsoltárokat is, de egyben maga javítja át a Jansen-féle régebbi kiadás szövegét, hogy a fordítás minél jobb, a Biblia minél tökéletesebb legyen.

Tudjuk, hogy éppen ez időben támad rá hazai egyháza, s küldi ki Kolosvári Istvánt, a Bethlen-kollégium professzorát, hogy az eretnekségnek minősített átdolgozást akadályozza meg, hiszen a Biblia szövegét csak a zsinatnak van jogá módosítani. Munkatársai, a magyar teológusok is félre állanak, bár fizeti munkájukat, de Tótfalusi nem tágit.

Ennyi gond és ilyen nagymérvű elfoglaltság között is meleg barátságot ápol kintlevő honfitársaival, s játszi könnyedséggel írja meg üdvözlő versét barátjának munkája elé. Érdekes az is, hogy mennyire kiérzik e versből hazavágyódása, meg a béke utáni vágya, amelynek hiánya akadályoz idehaza minden művelődésbeli és hitéleti tevékenységet.

² Györffy István, A Magyarság Néprajza II, 174. (Különnféle sarlóformák 2. kép).

A kis vers újabb kiadásáról nincs tudomásom. Minthogy az értekezés egyetlen példányban maradt fenn a sárospataki könyvtárban, újabb közlését mindenesetre indokoltnak tartom, mert egy eddig ismeretlen oldaláról mutatja be nekünk e nagy embert, akinek művészi kiválóságánál még nagyobb emberi nagysága. A vers a következő:

Alacris iste tuus amice *Musnai*
 En iterum et iterum gestit *animus* publico
 Sisti profectus *nam sui* penitus nequit
 Specimina, ned *Musa in* te alumno muneris
 Supprimere proprii iudicia. Ne *minuas* eam,
 Quam a *minus* adulta aetate colis: industriam.
 Perge pede quo coepisti. *Is unam* gloriae
 Pandet viam cursus tuae. *Nam sui* habet
 Pro laude virtus. *I, manus,* linguam, cor et
 Totum factis te devova. *I, sanum* Dei
 Scriptis propages dogma, voceque *Munias*
 Rem christianam his, *Si manu* armata nequis.
I, disputā, adversariis *Nasum* frica,
 Ostendeque *Asinum* quam refert rudis ille grex
 Ut mel. Ut asinus qui cicutam et toxicum
 Carpit avidae, nec pensat *An sumi* ea juvet
 Sub cortice *Imus an* salubris succus, an
 Sit virulentus. Qualis *in suam* redit
 Qualemve dic nunc quove comitatu domum
 Impurus eventuve quali spiritus:
 Ne cordis a tali *sinum* serpente quis
 Sinat occupari veritate coquita
 Sed persevereret *Ni suam* oderit animam
 Ist haec agens, idque genus alia *Patriae*
 Temet para. Jani fores o *Si numa*
 Iam claudat, aut Octavius quis ut ego
 Tecum redux hinc, laetus *Una sim* ibi loci!

Nomini praestantissimi, doctissimique Domini Authoris Amici Iudens
 hisce accinuit Nicolaus Kis Hung. de M. Totfalva.

Magyarra így fordítható:

A te buzgó lelked Musnai barátom, ime, újra meg újra siet a nyilvánosság elé lépni, mert nem zárhatja magába elvonultan titkait. Sem a Muzsa nem rejtheti el benned, gyermekében levő adományainak bizonyítékait. Ne hagyj lankadni azt a szorgalmat, melyet már ifjú korodtól fogva mutatsz! Haladj, amint kezdetted! Ez a pálya a dicsőség útját nyitja meg előtted, mert az erénynek joga van a dicsőséghez; Menj! kezeidet, nyelvedet, szívedet és magadat egészen szenteld a munkára! Menj! Hirdesd Isten igaz igéjét, írással és szóval! Erősítsd a keresztyén hitet, ha karod nem való fegyverforgatásra. Menj! Vitázz, dörzsölj orra alá az ellenfélnek, mutasd meg, hogy számárság, amit a buta tömeg mézédes igazságnak vél, mint amely számár mohón legelészi a bürköt és más mérges növényeket, nem törődve azzal, hogy jó-e az megenni, s a héj alatti nedv egészséges-e vagy mérges. Mondd, melyik tisztátalan lélek tér vissza házába és hogyan, milyen kísérettel, vagy milyen-eredményrel? Nehogy valakinek szívét ily kígyó foglalja el, míg az igazságot fontolgatja, hanem maradjon állhatatos, hacsak nem gyűlöli a maga lelkét ezt cselekedvén. Azok más dolgokat, Te önmagadat készítsd a hazának!

Bár véget vetnének már az Istenek a harcnak, hogy én is hazatérhetnék innen, s veled együtt örülhetnék odahaza!

Kiváló tudós, kedves barátjának nevére írta e játszi verset Misztótfalusi Kis Miklós magyar.

MUSNAI LÁSZLÓ

A kisborosnyói La-Tène-kori vár. A háromszéki Kisborosnyó községtől 3 km-re Kispatak község nyugati részében folyó Kispatak két ága között egy magas domb emelkedik. A domb tetején már ORBÁN BALÁZS¹ szerint is egykor vár terült el; ezt ő Pogányvár és Bodzavár néven említi. A nép Borzváranak hívja, MARTIAN GYULA² csak Orbán Balázs nyomán ismeri, FERENCZI SÁNDOR³ a vár erődítési rendszerét az erősi típusú, neolithikus várak csoportjába sorozza.

Ez év április elején néhány középiskolai tanulóval a Borzváran ásatást végeztem. A Kispatak két ága között emelkedő dombon egy tojásdad-alakú fennsíkot, alatta kettős sáncgyűrűt figyeltem meg. A domb felszínén mély gödröket találtunk; ezek a kineskeresők munkájára vallanak. A domb felszínén a peremtől kiindulva a sáncgyűrűk irányába merőleges kutatóárkokat húztunk. A kutatóárkok nyomán a domb peremén 1,5 m vastagságú kőfal nyomait találtuk meg; ez tojásdad-alakban vette körül a domb fennsíkját. A kőfal köveinek csak az alsó sora, az alapozási rétege került felszínre. A kőfal olyan durva, megmunkálatlan kövekből állott, melynek kötőanyagául földet használtak, mésznek nyomára se bukkantam. A vár hosszanti tengelye kelet-nyugati irányú, hosszúsága 72 m; a rövidebb észak-déli tengelye 35 m. Ezen a kőfalon kívül a vár védelmére szolgált még két földsánc; ezeknek nyomai ma is jól látszanak. ORBÁN BALÁZS⁴ a vár területéről előkerült téglá- és cserépdarabokról, vas- és rézdarabokról, továbbá vas lándsákról és nyúlhegyekről tesz említést. Kutatásunk során — melynek inkább hitelesítő jellege volt — cserép edénytöredékek kerültek elő. A felszínre került kerámiai anyagot három csoportra lehet osztani. Az első csoportba tartoznak a kézzel készített, befelé vagy enyhén kifeléhajló vagy egyenes peremű festett edények. Az egyenes peremű edény barnaszínű alapján vörös festést találunk. A befelé hajló peremű bütyökfüllel ellátott edény díszítése fehér és feketével keretezett vörösfestés. A második csoportba tartoznak a durva iszapolású, ujjbenyomással, bordadísszel, ágdíszítéssel ellátott egyenes vagy enyhén kihajló peremű edények. A harmadik csoportba sorozható egy korongon készült 1 cm vastag fehér és vörös szalagdísszel ellátott edénytöredék, továbbá egy ugyancsak korongon készült finom iszapolású kihajló peremű, a perem külső részén egymástól 2 cm-re levő besimított három hullámvonallal díszített feketeszínű talpcsöves tál peremtöredéke. Ezt a besimított hullámvonal díszítést megtaláljuk az edény belső oldalán is. Előkerült még téglaszínű egyenes és hullámvonalakkal díszített nagy agyagveder hasítöredéke is.

LÁSZLÓ FERENC⁵ a Borzavárát a praemykenaei jellegű telepek csoportjába sorozza, ugyanezt a megállapítást — valószínűleg LÁSZLÓ FERENC kutatása nyomán — szüri le FERENCZI SÁNDOR is.⁶ Véleményem szerint a kerámiai lele-

¹ Orbán Balázs, A Székelyföld leírása. III, 164.

² Marian I., Repertoriu arheologic pentru Ardeal, 10.

³ Ferenczi Sándor, Raport asupra unei excursii arheologic în județul Treiscaune: An. Com. Mon. Ist. Secția pentru Transilvania, 1926—28, 246.

⁴ Orbán Balázs, i. h.

⁵ László Ferenc, Háromszék vármegyei praemykenaei jellegű telepek: Dolgozatok II (1911), 182.

⁶ Ferenczi Sándor, i. h.